

РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертационния труд на

Любомир Георгиев Рачев

на тема:

"Наемничеството в Западна Европа през XIV-XV век."

от

проф. д-р Александър Николов Николов

Катедра Стара история, тракология и средновековна история,

Исторически факултет, СУ "Св. Климент Охридски"

Любомир Георгиев Рачев е възпитаник на Историческия факултет на СУ "Св. Климент Охридски", бакалавър по история и магистър по програма "Средновековното общество- идеология, политика и култура" към Катедрата по Стара история, тракология и средновековна история. Впоследствие е редовен докторант към Катедрата, с научен ръководител проф. Ивайла Попова по направление 2.2 "История и археология"

Дисертационният труд на Любомир Рачев е посветен на феномен, който добива широко разпространение в епохата на Късното средновековие-появата на малки, професионални армии, съставени от наемници, които не са тясно обвързани с традиционните структури на феодалното опълчение. Те са мотивирани предимно от своя материален интерес и с лекота променят страните, на които служат в многобройните военни конфликти. Феноменът е предизвикан и от усложняването на военната стратегия и тактика, появата на по-съвършени оръжия, които изискват и по-специална подготовка и икономически промени, които разклащат принципните устои на феодалната система,

включително и нейния важен военен аспект. Разбира се, наемничеството е познато и в предходния период, но именно в Късното средновековие то става много важен компонент във военните кампании. Дисертантът се е фокусирал върху съдбата на наемничеството в Западна Европа и по-специално в някои от по-големите и важни нейни държави и региони като Англия, Франция, Свещената Римска империя, Апенинския полуостров. Това са зони на дългосрочни военни конфликти в този период, например Стогодишната война и последвалата я Война на Розите в Англия, многобройните военни конфликти между различните италиански градове-държави и др. Този подход е позволил да бъде привлечен разнообразен материал и да бъдат направени важни обобщения относно феномена "наемничество" в късносредновековна Западна Европа.

Дисертацията се състои от увод, четири глави, заключение и съответен научен апарат (библиография и бележки) с общ обем от 184 стр. Дисертантът е представил автореферат в обем от 32 стр., а също и 3 публикации по темата на дисертацията. Справката показва, че са положени и всички необходими докторантски изпити и минимумами.

В уводната част на дисертацията са представени целите и задачите на изследването, методологията, и основната изворова и историографска база т.е. тя следва класическите принципи за един дисертационен труд. Както правилно е отбелязано в тази част, наемничеството през Средните векове е било обект на изследване, но повече във вида на case studies, без съществени опити за по-мощно изследване на проблема в целия регион и в по-широки хронологически рамки. Именно тази нужда от по-обобщаващ поглед върху проблема е вдъхновила дисертантът да се заеме с такава мащабна тема. Уводната част показва добро познаване на съществуващата научна литература и възможност да бъдат ясно определени източниците, които биха могли да бъдат използвани успешно за създаване на една по-плътна обща картина, въз основа на фрагментирана, но все пак достатъчно обилна изворова база.

Първа глава " Поява на наемниците. Проблеми и решения" разглежда генезиса на явлениято "наемничество" в средновековната епоха и неговата поява и разпространение в Англия, Франция и Свещената Римска империя, по-специално нейните територии на север от Алпите. Анализирани са еволюцията на феодалните армии в тези важни държави и

региони на латинския Запад в периода от края на X до XIII в. и трансформациите във военното дело, икономиката и обществото, които водят до увеличаване на ролята на наемните войски и оформянето на техния профил. Направен е убедителен преглед на най-ранните прояви на наемничеството, които отиват дори до епохата на Великото преселение на народите, а в ролята на наемници, макар и не съвсем оформени като отделна категория се появяват маджари, нормани, сарацини и други чужденци. Специален акцент е поставен върху развитието на наемничеството в Англия след норманското завоевание от 1066 г. Напливът на наемници е по-силен през XI и XII в., но през XIII в. броят им постепенно намалява. Същевременно английската армия все повече минава под пълния контрол на краля, който финансира по-голямата част от контингентите. Разбира се, наемниците не изчезват от пейзажа, а по-късно ще участват активно в Стогодишната война. Но именно в Англия кралската власт за първи път поставя под свой контрол въоръжените сили, като изисква от аристокрацията предимно финансиране под формата на специалния данък *scutagium*. В Свещената Римска империя също така постепенно се натрупват проблеми, свързани със статута на феодалното опълчение, отношенията между императорите и техните васали, които водят до нуждата от употребата на наемни войски, особено в кампании в по-далечни региони, например в Северна Италия, която, макар и част от империята, се намира все пак на юг от Алпите и изглежда твърде обособена и далечна като арена за кампании на васалите. Информацията за наемниците в епохата на Салическите императори и Хоенщауфените обаче е доста по-оскъдна от тази за наемничеството по време на Норманската династия и Плантадженетите в Англия. Подобни процеси на промени в състава на феодалните армии се наблюдават и във Франция до края на XIII в. Като цяло наемниците обаче все още не са преобладаващата част от армиите, статутът им не винаги е напълно ясен, което личи от разнообразната терминология, с която са обозначавани. При това те имат доста лоша слава, свързана с липсата на лоялност, прекалена зависимост от заплащането и необоснована жестокост. Тези техни отрицателни черти биват осъждани дори от Католическата църква, която не поощрява още в този период употребата на наемни войски. В този период наемниците са предимно пехотинци, чиято роля постепенно се увеличава, но през XIII в. все повече наемници се появяват и в редовете на тежката рицарска конница-тенденция, която ще се засили в следващия XIV в. в контекста на Стогодишната война между Франция и Англия, добила чертите и на по-

мощен военен конфликт с участието на Шотландия, Португалия, Кастилия и Свещената Римска империя.

Втора глава "Наемничеството във втората половина на XIV в." разкрива именно тези тенденции в тяхната пълнота. Стогодишната война, която започва предимно като конфликт между династиите на Плантадженетите и Валоа за френската корона, постепенно се превръща във война между англичани и французи в условията на избистрящо се протонационално съзнание сред доста широки кръгове от населението на двете кралства, което добива значително изражение в първата половина на XV в. В този контекст употребата на наемници се разширява, като във враждуващите армии са привлечени и генуезки, кастилски, piemontski и други наемници със специфични военни умения. След мира от Бретини през 1360 г. набира мощ и явлението "свободни компании"-обединения на наемници, които в относително мирна среда търсят своята ниша, често пъти нарушавайки и мирновременните и военните закони. Дисертантът отделя специално внимание на т.нар. Големи компании, действащи на територията на Франция във втората половина на XIVв. Той е успял да очертае профила на тези обединения, не само проследявайки техните действия, най-вече в Южна Франция, но и определяйки състава и числеността им, а също и разпространението на този модел и извън пределите на Франция. Специално внимание авторът отделя на дейността на компаниите в Италия, чиято политическа разпокъсаност и постоянни конфликти между отделните държави на Апенинския полуостров се оказват благоприятна среда за развитие на наемничеството в неговите вече доста ясно очертани параметри. Особено интересни са анализите за договорите и заплащането на наемниците, а също и за тяхната тактика и мерките, които конкретните власти вземат за да обуздаят техните набези, носещи голямо опустошение на засегнатите региони.

Трета глава проследява развитието на наемничеството в Италия през XV в., тъй като тук то се оказва най-устойчиво явление и прераства в типично италианската форма на кондотиерството. Италия на свой ред се превръща и в родина на множество наемници, които служат в различни части на Европа и на различни каузи. Дисертантът проследява подробно историята на някои от тези кондотиери, очертава тяхната роля и взаимоотношения с местните власти, конкуренцията с наемниците, които не принадлежат към никакви компании и са директно наемани от различни владетели или градски управи.

Подчертана е и доминиращата роля на кавалерията в този период- тенденция, позната ни още от епохата на Стогодишната война. В крайна сметка в Италия се оформя и специална военна администрация, която регулира отношенията на наемниците с техните работодатели. Отново е подробно разгледана и онази част от дейността на компаниите, която визира техните договорни отношения, заплащането и статута на участниците по договора.

Последната глава " : Папството в борбата против наемниците" се спира на усилията на Римската църква в лицето на нейните върховни предстоятели да се справи с хаоса и насилието, предизвикани от наемниците. Наред с традиционните призови, анатели и апели към властите в тази посока, Папството неколккратно се опитва да обуздае наемническия произвол чрез кръстоносни походи. Понякога това става и в синхрон със светските власти, какъвто е случаят с действията на император Карл IV, също предизвикан да вземе мерки срещу наемническия произвол. Специално внимание отново е отделено на събитията във Франция и Италия- две зони на постоянни действия на компаниите, които обаче пренасят дейността си и на Пиренейския полуостров, възползвайки се от раздорите в Кастилия, конфликтите с Португалия и други регионални противопоставяния.

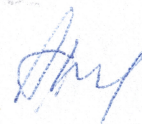
Заклучението очертава основните изводи на автора, а именно, че феноменът на наемничеството добива своите основни черти и параметри в условията на мащабните военни конфликти на Късното средновековие, като пълното си развитие достига в Италия през XV в., където се очертават и контурите на бъдещите професионални армии и специализирани военни администрации. Разбира се, подобни процеси протичат също в Англия и Франция, където засилващата се кралска власт има нужда от постоянна професионална армия, а феодалните опълчения постепенно изживяват своята роля.

Като цяло работата на Любомир Рачев представлява интересен принос към военната история на Средновековието. Той е успял да намери ниша, която е разработвана, но предимно в конкретни изследвания, докато тук намираме едно много добро обобщаващо изследване, което очертава профила на наемничеството, изяснява терминологията, договорните отношения и системата на заплащане, състава на свободните компании и редица други характеристики на този феномен. По наше мнение докторантът се е справил отлично с тази трудна тема, запознал се е основната литература и извори по въпроса,

ориентирайки се в наистина фрагментираната информация. Разбира се, винаги може да бъде добавено нещо към библиографията, например блестящото изследване на Barbara Tuchman *A Distant Mirror: The Calamitous 14th Century* от 1978 г., представящо богата панорама на т. нар. Криза на Късното средновековие, в който период се разгръща в цялата си пълнота и наемничеството. Друг проблем е доста хаотичната на места употреба на местни и лични имена, хроничен проблем за всички изследвания по обща средновековна история. Все пак, би било добре, те да бъдат отстранени, особено някои по-груби несъответствия като "Савой" вместо "Савоя", "Ниски земи" вместо Нидерландия, "Канал" вместо "Ламанш", Беле вм. Базел и др. Това се отнася и до личните имена, които понякога се срещат в неправилни или дублетни форми понякога и на една и съща страница, например името на известния Бертран Дюгеклен се среща по няколко начина в дисертацията, което създава известно объркване. Това обаче са дребни детайли, които по никакъв начин не намаляват приносния характер на труда на Любомир Рачев. Воден от искреното си убеждение за достойнствата на тази работа, призовавам уважаемото жури да присъди образователната и научна степен "доктор" на Любомир Георгиев Рачев и му пожелавам бъдещи постижения в областта на историческата наука.

24 април 2020 г.

Рецензент:

/проф. д-р Александър Николов/